

Martti Virtanen/lh

LAUSUNTO

1.6.2007

Opetusministeriö

PL 29

00023 VALTIONEUVOSTO

TEKIJÄNOIKEUDEN SUUNTAVIVOJA

Opetusministeriö on kirjeellään 1.3.2007 Dnro 4/670/2007 pyytänyt Suomen Kaupan Liiton (SK) lausuntoa otsikkoasiaa koskevasta keskustelumuihistiosta (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:18). SK esittää kohteliaimmin lausuntonaan seuraavaa.

Yleisiä näkökohtia

Muistio on laaja ja monitahoinen. Pidämme asioiden käsittelytapaa hyvänä. Esille nostettuja kysymyksiä on käsitelty monipuolisesti ja eri näkökulmista. Tekijänoikeuslain kokonaisuudistus on jo sinällään mittava tehtävä. Kun lisäksi otetaan huomioon lukuisat eri intressitahot, uudistustyö vaikeutuu entisestään. Kokonaisuudistus on niin iso tehtävä, että se ei ehkä koskaan valmistu lopullisesti, kun kuitenkin jatkuvasti tulee uusia muutostarpeita. Parempi vaihtoehto saattaisi olla, että laaditaan kattava kokonaissuunnitelma, jonka puitteissa tehdään suunnitelman mukaisia osittaisuudistuksia. Osittaisuudistukset mahdollistaisivat myös sen, että erilaisten asiakokonaisuuksien osalta valmisteluun voisivat osallistua ne tahot, joita uudistushanke koskee.

Ensi sijassa kiinnitämme tässä lausunnossamme huomiota asioihin, jotka ovat tärkeitä kaupan kannalta katsottuna. Näin ollen emme edes yritä ottaa kantaa kaikkiin muistiossa esitettyihin asiakokonaisuuksiin.

Kaupan intressissä on erityisesti se, että tavarat ja hyödykkeet, joita kauppa myy, ovat myös tekijänoikeuslainsäädännön kannalta katsottuna laillisia. Laillisuus-edellytyksen täytyminen sinänsä jää pitkälti tavaran tai hyödykkeen tuottajan vastuulle. Muistiossa tästä tahosta käytetään nimitystä käyttäjä. Toisaalta kaupan kannalta katsottuna on yhtä tärkeää, ettei markkinoilla ole tuotteita tai hyödykkeitä, jotka ovat tekijänoikeuslainsäädännön vastaisia ja siten laittomia. Se vääristää kilpailua. Laittomuuksien torjunta sinänsä on muutoinkin ensiarvoisen tärkeää. Esimerkiksi äänilevykaupassa piratismiin osuus on muodostunut niin suureksi,

että se jo vaarantaa laillisen tuotannon olemassaoloa. Tulevassa uudistuksessa tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota laittoman jakelun torjuntaan. Tämä koskee myös tietoverkoissa tapahtuvaa jakelua ja levittämistä. Yksityisen kopioinnin ulkopuolella tapahtuva kopiointi ei saa olla yleinen tai helposti saatavilla oleva vaihtoehto alkuperäiskappaleen hankinnalle.

Muistion jaksossa 1.2 on esitetty visio tekijänoikeudesta vuonna 2015. Siinä kuvataan eräänlainen ihannetila, joka on tavoitteena hyvä ja kannatettava. Tällaisen ihannetilän saavuttamiseen tarvittavan lainsäädännön laatiminen jo sinänsä on erittäin vaikea, ellei osittain jopa mahdoton tehtävä. Vielä vaikeammaksi sen tekee tekijänoikeuskysymyksiin liittyvät erilaiset jopa vastakkaiset intressit.

Jaksossa esitelty SWOT-analyysi kuvaa hyvin näitä ongelmia. Jakson lopussa esitetyistä mahdollisuuksista ja ratkaisulinjauksista olemme laatijoiden kanssa yleisellä tasolla samaa mieltä.

On tiedossa, että tekijänoikeusjärjestelmää kohtaan esitetään eri tahoilta kritiikkiä. Tekijät eivät itsekään ole järjestelmään täysin tyytyväisiä. Toisaalta on selvää, että perusteltu kritiikki on syytä ottaa huomioon lainsäädännön uudistustyössä. Toisaalta on kuitenkin muistettava, että tekijänoikeuslainsäädäntö on hyvin pitkälti erisuuntaisten intressien yhteen sovittelua.

Kysymys 10. Sopimuslissenssijärjestelmä on hyödyllinen siinä mielessä, että sitä kautta voidaan järjestää käyttöoikeuksia laajassa mitassa. Tämä luonnollisesti vähentää transaktiokustannuksia verrattuna siihen, että sopimukset olisi tehtävä kunkin tekijän kanssa erikseen kussakin yksittäistapauksessa. Järjestelmällä on kuitenkin myös erittäin vahvat kytkennät kilpailuoikeuteen. Tekijänoikeusjärjestöillä on tosiasiallinen määräävä markkina-asema omalla toimialueellaan. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kilpailuoikeutemme mukaan kiellettyä. Väärinkäytön todentaminen ei tosiasiallisessa monopolitilanteessa ole kovinkaan helppo tehtävä. Tähän kysymykseen olisi lainsäädännön uudistustyössä kuitenkin syytä kiinnittää erityistä huomiota. Mahdollinen vääristymä olisi pystyttävä estämään. Saattaisi olla aiheellista perustaa esimerkiksi viranomaisen, joka voisi arvioida käytössä olevia sopimuskäytäntöjä.

Kysymys 11. Työsuhteessa syntyneiden teosten oikeuksien siirtymisestä olisi ehdottomasti laadittava erityissäännös, jossa pääpainon tulee olla siinä, että tekijänoikeuden alainen teos on syntynyt henkilön työsopimuksen mukaisia tehtäviä hoitaessa ja se on osa yrityksen harjoittamaa toimintaa.

Lain uudistustyössä tulisi pyrkiä mahdollisimman pitkälti yleisiin, kaikkia teoslajeja koskeviin säännöksiin. Toisaalta asian luonteesta johtuu, että tarvitaan myös eri teoslajeja koskevia erityissäännöksiä. Näihinkin on mahdollista löytää yhteisiä periaatteita. Näitä voisivat olla esimerkiksi määräaikojen pituudet ja määräaikojen laskemistapa.

Kysymys 16. Kysymyksessä ehdotettu säännösten uudelleennumerointi ja järjestely on mielestämme tarpeeton välivaihe.

Muistion sivulla 21 käsitellään kysymystä siitä, mikä on teos. Muistiossa lausutaan myös, että suojaa saa taiteellisesti huono, epämoraalinen, jopa muun lainsäädännön mukaan sinänsä laiton teos. Teoskynnys on etenkin kirjallisten teosten osalta matala. Saattaa olla, että teoskynnyksen taso olisi harkittava perusteellisesti uudelleen. Onko todella tarpeen, että ”huono” teos nauttii täydellistä tekijänoikeuslain mukaista suojaa. Se, että tekijänoikeutta vastaan esitetään kritiikkiä, voi suurelta osaltaan johtua myös siitä, että lainsäädännön asettamat vaatimukset saattavat tuntua liiallisilta teoksen tasoon verrattuna.

Kuluttajanäkökulman osalta yhdyimme muistiossa esitettyyn näkemykseen, että kuluttajan etu tulee arvioitavaksi niissä tapauksissa, joissa kuluttaja hankkii vastikkeellisia hyödykkeitä tai palveluja. Kuluttajana ei voida pitää henkilöä, joka ei osta eikä aiokaan ostaa aineistoja tai sisältöpalveluja. Tämä näkemys on myös vastaus kysymykseen 25.

Kysymys 26. Kysymyksen 26 osalta viittaamme aikaisemmin lausumaamme. Säännökset tulee voida luoda niin, että määräävän markkina-aseman väärinkäyttö todella estetään.

Yksityinen kopiointi

Yhdyimme keskustelumuistion jaksossa 2.5.1 esitettyihin yleisiin näkökohtiin yksityisestä kopiinnista, sen lisääntymisestä ja haitallisista vaikutuksista. Voimassa olevat säännökset sinänsä teoskappaleen haltijan oikeudesta valmistaa siitä kopioita ovat mielestämme edelleen oikeasuhtaisia. Digitaalisuus sinänsä ei ole peruste sallia laajempaa kopioimista tai kopioiden levittämistä. Kokonaan eri asia on se, että nykyisellä tekniikalla kopiointi ja levittäminen on aikaisempaa helpompaa. Se ei kuitenkaan tee toiminnasta oikeutettua. Kopiointisuojan oikeutus ja tarve riippuu pitkälti siitä, kuinka paljon väärinkäytöksiä tapahtuu. Tietoverkko ei sinänsä ole peruste sille, että yksityistä kopioita ja kopioiden levittämistä tulisi sallia aikaisempaa enemmän. Pikemminkin tulisi pyrkiä kehittämään säädöksiä, joilla verkon ylläpitäjä on myös vastuussa siellä olevasta laittomasta materiaalista ainakin sen jälkeen, kun ylläpitäjä on saanut rikkomuksesta tiedon. Kysymyksissä 27 – 30 esitetyt näkökohdat ovat ratkaisuja, joilla ongelmaa voitaisiin osittain hoitaa. Niilläkään ei kuitenkaan päästä tarttumaan ongelman alkulähteisiin.

Kysymykset 31 ja 32. Jos kopiointi tai muut tallennuspalvelut tapahtuvat edellä tarkoitettussa yksityisessä käytössä, ei asia liene ongelmallinen. Jos palvelu sen sijaan muodostuu liiketoiminnaksi, voitaneen katsoa, että kysymyksessä on käyttäjätaho, joka tarvitsee tekijältä suostumuksen, ellei toiminta ole mahdollista rajoitussäännösten nojalla.

Uudet jakelutiet ja uudet välittämiskanavat

Uuden jakelutien tai uuden välittämiskanavan käyttämismahdollisuus kytkeytyy näkemyksemme mukaan niihin oikeuksiin, jotka käyttäjä on itselleen hankkinut. Käyttäjä ei voi luovuttaa laajempia oikeuksia kuin mitä hänellä itsellään on. ”Vanhat” lähetysoikeussopimukset kattavat nähdäksemme lähtökohtaisesti ainakin sellaiset tilanteet, joissa vanha järjestelmä korvataan uudella lähetysjärjestelmällä. Eri asia on sitten se, jos uudella lähetysjärjestelmällä saavutetaan aikaisempaa laajempi kohderyhmä.

Jos tekijänoikeuden luovuttaja joutuu sopimusta tehdessään ennakoimaan mahdolliset tulevaisuuden käyttötavat, joihin hänen katsotaan samalla suostuneen, se johtaa hinnoittelutason kohoamiseen. Tällöin saattaa myös olla mahdollista, että maksetaan sellaisesta, jota ei tulla koskaan käyttämään.

Yksilöllinen sopiminen ja oikeuksien kollektiivihallinnointi

Kysymys 48. Suomen sopimusoikeudessa on eräänä johtavana periaatteena heikomman sopijakumppanin suojaaminen. Tekijänoikeuskysymysten osalta on kuitenkin ilmeisesti niin, ettei yleisellä säännöllä voida ratkaista sitä, kumpi sopijapuoli kulloinkin on heikommassa asemassa. Viittaamme siihen, mitä olemme edellä lausuneet tekijäjärjestöjen määräävästä markkina-asemasta. Toisaalta yksittäinen tekijä saattaa olla sopijakumppaniaan heikommassa asemassa. Heikomman sopijakumppanin määrittely on pitkälti teosalakohtainen kysymys.

Verkkoaineiston käyttö lupaolettaman pohjalta

Kysymykset 58 – 61. Lupaolettaman ensimmäinen ehto olisi, että se koskee vain laillisesti tietoverkkoon saatettua aineistoa. Jos lupaolettaman halutaan olevan olemassa, siitä tulisi säätää nimenomaisella säännöksellä. Samalla tulisi myös säätää tekijän mahdollisuuksista rajoittaa aineiston käyttöä haluamallaan tavalla. Lupaolettaman laajuuden ei ilmeisesti olisi syytä poiketa muista tekijänoikeuden rajoitussäännöksistä.

Hakukoneet

Kysymykset 63 – 64. Hakukoneiden toimintamahdollisuudet eivät nähdäksemme voi olla laajemmat kuin mahdollisesti säädettävässä lupaolettamassa.

Sovellettava laki

Kysymys 65. Kulloinkin sovellettavan lain määrittäminen on tekijänoikeuskysymyksissä tunnetusti hankala ja monitahoinen asia. Ihannetavoite olisi globaali tekijänoikeusjärjestelmä. Tavoitteen toteutuminen on ainakin lyhyellä aikavälillä todennäköisesti mahdotonta. Asian edistämiseksi sinänsä kansainvälinen yleis-

sopimus sovellettavasta laista on ainoa mahdollinen etenemistie. Nämä samat näkökohdat liittyvät myös kysymykseen 66.

DRM-järjestelmät

Kysymys 68. Vastauksemme kysymykseen on myönteinen.

Tekniset suojakeinot

Muistion jaksossa 2.5.15 esitetyt ajatukset ovat näkemyksemme mukaan kannatettavia ja tavoittelemisen arvoisia. Tulevassa säännöstyksessä tulee yhtenä tärkeimpänä tavoitteena olla laittoman edelleen jakelun estäminen.

Tekijänoikeusmerkinnät

Muistion jaksossa 2.5.17 esitettyjä ajatuksia on syytä harkita vakavasti. Vaikka merkinnöillä ei sinänsä voitane sanottavasti estää laitonta toimintaa, on niillä suuri informatiivinen merkitys. Merkintöjen käyttömahdollisuudesta tulisi säätää laissa, jolloin niillä olisi myös juridinen painoarvo.

”Aidatut puutarhat” – rajatut vapaat käyttöalueet

Muistion jaksossa 2.5.23 esitetään varsin kauaskantoisia ajatuksia, joiden toteuttaminen lyhyellä aikavälillä on mahdotonta ja ei ehkä tarpeenkaan. Esimerkiksi otsikon verkkoaineisto alla esitetyt ajatukset sinänsä vaikuttavat tasapainoisilta ja toteuttamiskelpoisilta.

SUOMEN KAUPAN LIITTO

Guy Wires
Toimitusjohtaja